

AZ ÖNGYILKOSSÁG: VÉGZET? KIHIVÁS?*

Mindenekelőtt: Az utóbbi 30 évben lefolyt beható kutatások alapján ma már tudunk egyetmást az öngyilkosság szélén álló emberek lelkiállapotáról. Ismere-teink még bizonyára kiegészítésre szorulnak; de már most világosan szemünk-be tűnik néhány dolog, amit – vizsgálataimmal egybehangzóan – „öngyilkos-ság előtti tünetcsoport” (preszuicidális szindróma) néven lehetne összefoglalni. Most tehát szeretném megkísérelni, hogy Önök elé állítsam egy ilyen ember képét. Természetesen csak a leglényegesebb közös vonásokkal, kifejezetten rámutatva, hogy a részletekben sok-sok egyéni változat lehetséges, hiszen az élet igen tarka.

Azt mondhatnánk tehát, hogy az öngyilkosság veszélyében forgó emberre három dolog jellemző: beszűkülés, gátolt és így saját személye ellen irányuló agresszió, valamint elhatalmasodó öngyilkossági képzetek ill. halál elképzelés.

1. Beszűkülés

Ezt újból négy alcsoportba oszthatjuk. a) H e l y z e t i beszűkülés: vagyis az öngyilkosjelölt úgy érzi, hogy körülményei fojtogató hatalommal veszik körül, és ő tehetetlenül áll velük szemben. Óriási módon megnagyítja a tragikus vagy tragikusnak érzett körülményeket, úgyhogy erőt vesznek rajta, megbénítják, sarokba szorítják, reménytelennek és kiúttalannak tűnnek; az az érzése, hogy beszorult egy csőbe, egy mindig szűkülő helyiségbe, és látszólag nincs más kiútja ebből a kínból, mint a halál. Az ilyen helyzeti beszűkülés eredete különbözõ lehet. Rászakadhat valakire hirtelen, sorsszerűen, tragikus életkörülmények következtében. Mint Rilke párduca, amelyet egy éjszaka ketrecbe zárnak. („Úgy érzi ő, mintha ezer rúd lenne, s az ezer rúd mögött nincsen világ.”) De az ember maga is munkálkodhat egy élet során azon, hogy ebbe a ketrecbe jusson, lépésről lépésre beledolgozhatja magát a fokozódó reménytelenségbe és kiúttalanságba, tehát saját magát károsíthatja, tönkretelheti, szétrombolhatja (mindenekelőtt a neurotikusok!). Végül pusztá képzeliõdés is oka lehet a hely-zeti beszűkülésnek. Jóllehet az illetõ igen jó körülmények között él, mégis úgy érzi, hogy helyzetébõl nincs menekvés. Egy példa a sok közül: a karcinofóbiá-sok, akik tévesen azt hiszik, hogy rájuk van, és ezért elpusztítják magukat. (Az ilyen képzeliõdés több áldozatot követel, mint amennyi a valóságos rák következtében elkövetett öngyilkosság!)

* Dr. Erwin Ringel bécsi egyetemi tanár, a pszichiátriai klinika vezetője, az öngyilkos-ság problémájának nemzetközi tekintélyû szakértõje. 1948-ban õ alapította a bécsi Caritas keretében az elsõ öngyilkosságmegelõzõ központot, 1960-ban megszervezte az elsõ ilyen tárgyú európai konferenciát. 1969 óta az öngyilkosság ellen küzdõ nem-zetközi egyesület tiszteletbeli elnöke. Ezt az elõadását 1975-ben Dortmundban tar-totta, és õ maga küldte el közlésre lapunknak, amiért hálás köszönetet mondunk.

b) **Dinamikus beszűkülés.** Azt jelenti ez, hogy az érzelmek, indulatok egyetlen irányba sűrűsödnek, a kiegyensúlyozó, ellensúlyozó szabályozó mechanizmusok pedig kudarcot vallanak. Az ember egyoldalúvá lesz, nem vet számot többé azokkal az ellentétpárokkal, amelyek – Guardini filozófiája értelmében – látszólag ugyan összeegyeztethetetlenek, mégis az emberi lét lényegét alkotják. Így aztán rettegés, kétségbeesés, reménytelenség, depresszió vagy félelmetes nyugalom lesz úrrá benne. A dinamikus beszűkülés tetőpontján ez az egyoldalúság emocionális (nem racionális!) hajtóerővé válik, amely roppant erővel saját megsemmisítésére sűrgeti. Olyan ez, mint a rakéta, amelyet rakétaműve kilő a föld vonzóerejének (= az öfenntartásnak) köréből. Úgy is mondhatjuk: az öngyilkosság ilyenkor kényszer, messzemenően nem szabad cselekedet.

c) A bezárulás harmadik arculata: az **embertársi kapcsolatok**. Az öngyilkosság veszélyében forgó ember mélységesen elszigetelt és elmagányosodott. Nemcsak akkor lehet elszigetelt valaki, ha senkije sincs, hanem teljes joggal akkor is, ha sok látszólagos kapcsolata valójában mit sem ér. Az igazi egymáshoz tartozás döntő jele a készség, hogy a másikkal törődjünk, sorsában részt vegyünk, legyen időnk számára, beszéljünk vele. Máskülönb en csak egymás mellett, nem egymással együtt élünk, minden egyéb csak „kőd-kép”, Hermann Hesse nyomán szólva:

Seltsam, im Nebel zu wandern!

Leben ist Einsamsein.

Kein Mensch kennt den andern,

Jeder ist allein.

(De furcsa kőben vándorolni! Az élet: egyedüllét. Egy ember sem ismeri a másikat: egyedül van mindegyik.)

d) A beszűkülés utolsó formája az **értékvilág** összeszűkülése. Az öngyilkosság veszélyében forgó ember ismertetőjele, hogy mindig kevesebb, ami fontos neki, hogy a dolgok elveszítik előtte értéküket. Gyakran azért, mert úgy érzi, hogy többé nem valószínű meg az értékeket, és emiatt ő maga sem értékes már. Gyakran azért is, mert saját magának felépített értékvilága már nem egyezik az általánossal, és így elszigetelődik (a peremcsoportok problémája). Mindenesetre az önértékelés zavarai (aminek a gyermekkori ferde fejlődéstől kezdve a legkülönfélébb okai lehetnek) roppant erővel húznak az öngyilkosság felé.

2. Agresszió

Az öngyilkosság veszélyében forgó ember olyan személyiség, akiben – rendszerint hosszú évek csalódásainak hatására – roppant erejű agressziós képesség fejlődött ki, tehát elviselhetetlen nyomással nehezedik rá a gyűlölet és elkeseredés, ugyanakkor viszont nem képes mindennek kifelé szabad folyást engedni, tehát nem sikerül levezetnie ezeket az érzéseket (különböző okokból, pl. azért, mert nem tudatosodnak benne). Ennélfogva az adott helyzetben nem marad más hátra, mint hogy agresszióit saját maga ellen fordítsa. Igaza volt Freudnak, mikor azt állította, hogy minden öngyilkosság alapjában véve aka-

dálytól meghiúsított gyilkosság, és az öngyilkos saját személyével együtt legközelebbi hozzátartozóit is eltalálja. (Adler szavával ez „az öngyilkos bosszúja“.) Az önmaga ellen forduló agressziónál gyakran fellép a kísérlet, hogy az illető – mintegy pótlékként – testének egyes részeit szolgáltatassa ki agressziójának (lélektani eredetű testi megbetegedések, balesetek, alkoholizmus, kábítószerbe menekülés). Ha ezek a „felfogó mechanizmusok“ kudarcot vallanak, akkor önmagának rombolása önmegsemmisítésbe torkollik.

3. Öngyilkossági képzetek

Az öngyilkos olyan ember, aki képzeletvilágában egyenesen a halál felé tart, és ebben a tekintetben gyakran évekig időzik élet és halál határán. Olyan ember, aki először azzal foglalkozik képzeletben, hogy már halott, azután arra gondol, hogy öngyilkosságot követ el, végül pedig – ez a legveszélyesebb szakasz – határozottan elképzelem, hogyan teszi meg ezt. Félelmetes jelenség a halálnak ez az elhatalmasodása egy élő emberben. Megrendítő tudni, hogy sok ember van közöttünk, akik testileg egyáltalán nem betegek, mégis már a halál zsákmányai. De éppen ilyen megrendítő megfigyelni, amint embertársaik – abban az általános görcsös igyekezetben, hogy ne vegyenek tudomást a halálról – mindent megtesznek, hogy ne kelljen észrevenniök ezt a riasztó fejlődést.

Beszélnék ezek után az első kérdésről, ami előadásunk címe:

Veleszületett-e valakivel ez az öngyilkosság előtti tünetcsoport? Biztosan nem. Karl Manningerrel mondhatjuk: Öngyilkosnak nem születünk, hanem öngyilkossá fejlődünk. Eszerint az öngyilkosság **semmiképpen sem elkerülhetetlen emberi végzet**. És ezt meg kell mondani éppen egy olyan korban, amikor még mindig megvannak a fatalisztikus gondolkodás maradványai. Nyomatékkal szeretnék rámutatni: az öngyilkosság sokkal összetettebb folyamat, mint hogy örökölhető lenne. Felléphet különféle lelki zavarok talaján, amelyek keretében az öngyilkosság előtti tünetcsoport kifejlődhetik. És az esetek többségében ehhez hosszú időre van szükség. Természetesen gyorsan is létrejöhet, mint pl. válság idején elkövetett rövidzárlati cselekményekben, – de ez az út inkább öngyilkossági kísérlethez, mint öngyilkossághoz vezet.

Egyre szűkebb gondolatom,
vakabb a tekintetem,
napról napra teljesebb lesz
szörnyűségem végzetem.
Erőtlenül vonszolódom,
életkedvem lefoszol,

nincs, aki ismerje, higgye
véghetetlen nyomorom.
Majd halálom bizonyítja,
hogy már hosszú éveken
át a sírnak szélén jártam,
amíg elnyelt hirtelen.

Ez az öngyilkos-búcsúvers (1828-ból) minden részletében jelzi a öngyilkosság előtti tünetcsoportot, s egyben mutatja, hogyan fejlődik lassanként ki. Mindig újból oda kell kiáltanunk a veszélyeztetettnek, hogy nem elkerülhetetlen végzet felé tart, hogy ma lehetséges idejében fölfedezni a veszélyt és eredményesen

tenni valamit ellene. Igaz, nem tudunk mindig sikert elérni, és ez éppen az öngyilkosság megelőzésében fáradozókra mindig állni fog, mert öngyilkosság alkalmasint mindaddig lesz, amíg ember él a földön. Másrészt azonban emiatt nem érezhetjük máris fölmentve magunkat, ha hibázunk az öngyilkosság megelőzésében, nem húzhatjuk ki magunkat az olcsó mondással: „Itt úgysem lehetett volna semmit sem tenni.” Mert az esetek többségében igenis lehetett volna.

Azért tudunk ma segíteni – mindenesetre sokkal inkább, mint azelőtt –, mert az „öngyilkossági tünetcsoport” idejében fölfedezett állapota sokféle-képpen elmulasztható, vagy legalábbis javítható. Javítja már az embertársi kapcsolatot, az elszigetelődés megszüntetése, az igazi odafordulás. Továbbá hozzájárul ehhez egy új, sajátosan öngyilkosságellenes gyógmód, amely lehet gyógy-szeres, lehet pszichoterápius (egyéni vagy csoportterápia), vagy pedig szocio-terápius. Egyszóval ma egy sor emberi lehetőség áll rendelkezésre. A napnál világosabban meg szeretném mondani: nem hiszem, hogy jogosultak vagyunk egy embert – hogy úgy mondjam – „csakazértis” életben tartani. Az egyedül jogosult dolog valóban megóvni az öngyilkosságtól, ha ti. sikerül úgy kezel-nünk, úgy befolyásolnunk, emberi kapcsolatok hálózatába beépítenünk, hogy lelkiállapota megváltozik, és újból örömet leli az életben. Ez az egyedüli valódi esélyünk. Hisz különben az öngyilkosságtól való megóvás újfajta kényszerre válik, erőszakos életben tartás lesz, és az öngyilkosság megelőzésének ilyen módszerét én elutasítanám.

Az öngyilkosság tehát nem szükségképpen végzet, de mindenképpen ki-h í v á s mindannyiunknak. És ezzel elérkeztem a cím második feléhez. Kérem, ne vegyék rossz néven a következő megjegyzést: Ha Önök eltökélték, hogy telefonon végzett lelkigondozásuk keretében próbálnak az öngyilkosságtól is megóvni, ezzel csak kísérletet tesznek annak a jóvátételére, amit ezek ellen az emberek ellen a társadalom sokféle-képpen elkövetett. Vagyis Önök is. Hiszen mindegyikük tagja ennek a társadalomnak. Valószínűleg nem vagyunk vele egészen tisztában, de mindannyian hozzájárultunk, hogy sok emberben öngyil-kosság előtti tünetcsoport jön létre. Mert szeretném most teljes nyomatékkal kimondani: az öngyilkosság előtti tünetcsoport kifejlődéséért s o k e m b e r f e l e l ő s . Legelőször és mindenekelőtt a szülők. A kutatás mindig világó-sabban mutatja, hogy az a sajátságos első hat életév, amelyet mi hajlamosak vagyunk lenézni, nagyon is jelentéktelennek tartani, mindenesztül eldönti, hogy helyes önértékelés vagy a legmélyebb belső elbizonytalanodás lesz-e uralkodó valakiben, hogy kiálszik-e benne az életöröm, vagy pedig készen áll, hogy jó-kedvűen, a világ felé nyitottan járja végig életútját. És ezt a szülők közvetítik magatartásukkal, odafordulásukkal, figyelmességükkel, egységükkel, összhang-jukkal vagy egyenetlenségükkel, azzal, hogy bátorítanak vagy elveszik a bátor-ságot, ősbizalmat vagy ősbizalmatlanságot keltenek. Ez az első döntő szakasz. És később állandóan folytatódik. A gyermek iskolába kerül, és ott már a család révén bizonyos szerepbe kényszerül, bátor kedvvel vagy szárnyaszegetten jön. És most az iskolára várna annak a nagy feladatnak a vállalása, hogy őt szerepé-

ből kiszabadítsa, szinte azt mondhatnánk, megváltsa. Kérdem Önöket: megteszi ezt az iskola? Nem inkább pontosan abban a szerepben hagyja meg a növekvő embert, amelyet kezdettől fogva betölt? Hányszor lehet elmondani, hogy valaki más lett az iskola elhagyásáig, bátrabb kedvvel távozik, mint ahogy kezdte? Látják tehát: a dolgok szakadatlanul tovább fejlődnek bennünk. És szabadjon most egy alapvető kérdésre felhívni a figyelmüket. Ez pedig az óvatosságot az egyes ember és a társadalom megfigyelése között. Sok mindent tesz maga az érintett, és sok mindent a körülötte lévők. És én elutasítanám, ha az érintett csak a többiekre tolja a felelősséget, de azt is, ha a többiek csakis őt okolják. Meg kell találnunk az egyensúlyt a kétféle lelki higiénia közt: az egyik, amelyik az egyénnel foglalkozik, a másik pedig a társadalmat is magában foglalja, és megpróbálja megértetni velem, hogy felelős – lelki téren is – minden egyes ember egészségéért és betegségéért.

Hogyan viszonyul ma a társadalom az öngyilkosság veszélyében forgó emberhez? Hogy ezt megítéljük, elég az öngyilkosság fokozott kockázatában élő csoportokra gondolnunk. Hogy csak a legfontosabbakat említsük: öregek, gyógyíthatatlan betegek, menekültek, magányosok, politikailag, vallásilag, fajilag üldözöttek, olyanok, akiknek felfogása és szokásai eltérnek a szabálytól, bűnözők, affektív, emocionális vagy társadalmi szükségétől szenvedők. Nem közös-e mindezekben egyvalami: hogy olyan csoportokhoz tartoznak, amelyeket a többiek megvetnek, elutasítanak, átlagon alul értékelnek? Nem úgy van-e, hogy mind a mai napig nem mérünk egyforma mértékkel, és így bizonyos embereket kizárással fenyegetünk? És csoda-e akkor, ha ezek a kitaszítottak fokozott mértékben az öngyilkosság veszélyében forognak? A megvetés az öngyilkosság után sem szűnik meg. Például ha az illető öreg volt, ezt halljuk: úgy sem volt már neki sok hátra; ha fiatal: féltelenségében lett öngyilkos, túlságosan jó dolga volt. Sokan bűnösöknek, gyáváknak vagy „népelleneseknek” minősítik az öngyilkosokat; mások azt mondják: „Úgy kell nekik, csak azt kapták meg, amit akartak.”

Ebben az összefüggésben szeretnék megemlíteni egy személyes problémát: Ha öngyilkosság veszélyében forgó emberekkel törődünk, azt tapasztaljuk, hogy mindnyájan lelki zavarban szenvedő emberek. És akkor kötelesek vagyunk kimondani: ezek betegek. Nem elmebetegek (az öngyilkosoknak csak egynegyede vagy legföljebb egyharmada szenved elmebetegségben, és ha meggondoljuk, hogy az ún. endogén depressziót ugyan az elmebetegségekhez sorolják, de alapjában véve kedélybetegség, és így ezt a nagy csoportot is még leszámítjuk, akkor az elmebetegek százaléka igazán alacsony marad), hanem lelki betegek csökkent teherbíró képességgel és az öngyilkosság előtti tünetcsoport minden más tünetével. Kötelességünknek érezzük továbbá, hogy ezeket az új ismereteket közöljük az érintettekkel, mindenekelőtt pedig az orvosokkal (hiszen azok illetékesek a betegségekben) és az egész lakossággal. Fölmerül azonban a kérdés: igazán jó szolgálatot teszünk-e ezzel az öngyilkosság veszélyében forgó embereknek? Hiszen a mai társadalom változatlanul elutasítóan

és bizalmatlanul áll a lelki zavarban szenvedővel, a lelkibeteggel szemben. De nem a tételt kell megváltoztatnunk, hogy az öngyilkosjelölt lelki zavarban szenved – a gyakorlat állandóan igazolja, hogy ez áll –, hanem a lelkibetegek iránti beállítottságot. És azt hiszem, itt kiterjedt feladat előtt állunk: el kell tüntetni az előítéleteket, s ehhez az ún. „szakembereknek” az eddiginél kétségtelenül jobban hozzá kell járulniok.

Kihívást képvisel minden ember is, aki megkísérli az öngyilkosságot. Sokan azt mondják: ez nem is akart meghalni, különben már halott lenne. Sőt vannak orvosok, akik – tudatosan vagy öntudatlanul – úgy fogják fel a dolgot: miért nem végzett „alaposabb” munkát, hogy ne kelljen vele „vacakolni”, hanem „le lenne zárva” az egész. És vannak, akik az ilyen embernek csakugyan szemére vetik, hogy életben maradt. Tapasztalataim alapján azt mondanám: Minden öngyilkossági kísérlet, akármilyen „ártalmatlan” is, egy öngyilkos magatartás része; jelzi, hogy az illető válságos helyzetekben hajlik erre. Ezúttal talán jól végződött, de azért komolyan kell venni. Mert már rövid időn belül eltolódhat az öngyilkossági kísérletben még meglévő élet–halál egyensúly a halálos kimenetelű önmegsemmisítés felé. Ártalmatlan öngyilkossági kísérlet tehát nincs. És nem szabad félreérteni Stengel mesteri fogalmát sem az öngyilkossági kísérlet „felszólító szerepéről”: Sokan taktikának tartják az embertársakhoz intézett felszólítást, és óvnak attól, hogy „bedőljunk” neki. Miféle világ az, amely így lebecsüli, tudomásul sem veszi, sőt bünteti a másokhoz intézett hívó szót?

Egy szót arról, mi a társadalom jelentősége a dinamikus beszűküléshez való hozzájárulásban. Itt is egy gyalázatos trükkel tehermentesítettük magunkat. Ti úgy állítottuk be az öngyilkost, mint szabad embert, aki egyszerűen akaratát juttatja kifejezésre, tehát ezt tiszteletben kell tartanunk. Már céloztam arra, hogy az ún. „önkéntes halál” fogalma minden idők legszörnyűbb tévedéseinek egyike. Az öngyilkosság elkövetése roppant érzelmi beszűkülés állapotában történik, a szó szoros értelmében ez a végső szabadsághíány. Egyszer megkérdeztem egy betegemet: „Miért akart meghalni?” Teljes felháborodással válaszolta: „Ugyan ki akarja ezt! Akarta ellenére teszi meg az ember.” Hadd emlékeztessem Önöket ezzel kapcsolatban egy Luther-idézetre: „Sok embert, aki megöli magát, az ördög űz erre, ő gyilkolja meg őket, mint az útonállók az utasokat, nincs hatalmuk önmaguk felett.” Ma csak más kifejezést kell alkalmaznunk az „ördög” és „útonálló” helyett, ti. a „dinamikus beszűkülést”, hogy ugyanazt a tényállást körülírjuk. És meg kell kérdeznünk magunktól, mennyiben mozgósítjuk mi magunk ezeket az ördögöket és útonállók?

Ezzel ott vagyok a következő pontnál, az emberi kapcsolatok beszűkülésénél. Nem járulunk-e hozzá valamennyien, hogy egyesek beszorulnak az öngyilkosság előtti magányba, kapcsolatszegénységbe? Együtt vagyunk-e az emberekkel, vagy csak mellettük, vagy éppen ellenük? Nem sikerre törő társadalomban élünk-e, ahol a sikert a másik ellenében kell kivívni, tehát örülünk,

ha a másik gyöngye, mert a gyöngye ember ártalmatlan ellenfél? Olyan társadalomban, ahol még mindig hatalmas erők sajtolják belénk: „Pontosan ott tartasz, amit megérdemelsz. Ha fent vagy, az a te teljesítményed, ha lent maradsz, csakis a te hibád.” És nem torkollik-e a könyörtelenségnek ez a filozófiája mindig újból Nietzsche szavaiba: „Ami hullóban van, azon még lökni kell egyet.” Mindannyiunknak meg kell kérdeznünk magunktól, mennyiben osztozunk itt vagy ott ebben a magatartásban. Henseler Ulmban egy igen érdekes tanulmányt írt a gyermeki neurózis idejében föl nem fedezett formáiról, éppen azokról, amelyek a szülőknek „rokonszenvesek”: különös törtetés a teljesítményre és készség az áldozatra, különösen gátlásos és engedelmes viselkedés. A szülőknek ilyenkor eszükbe sem jut, hogy ez betegség tünete lehet. Csak mutasson fel a gyerek minél nagyobb teljesítményt, áldozza fel magát, legyen csöndes és engedelmes, mert akkor nekik maguknak nincs velük bajuk. Henseler e megállapításának (neki különben éppen az öngyilkosság problémakörében más értékes vizsgálatokat is köszönhetünk, az öngyilkosok önértékelését illetően) föl kellene nyitnia a szemünket: nevelésünk hány „építőkockájával” mozdítjuk elő valójában a személyes beszűkülést, elsatnyulást és elszigetelődést, az öngyilkosság megannyi előzetes lépcsőfokát!

Még nem is olyan régen rajzolta meg egy könyvében Peter Handke, belső szükséglettől indítva, anyja öngyilkosságát. A könyv címe „Vágytalan boldogtalanság”. Egy asszony története kora gyerekségétől, klasszikus példája az öngyilkosság előtti fejlődésnek, bele a boldogtalanságba, míg végül minden vágy kialszik, hogy megfordítsuk ezt a boldogtalanságot. Peter Handke ezt mondja a folyamatról: „Volt egy idő az életében, nem is rövid, amikor valakinek csak a kisujjával kellett volna inteni, és más gondolatokra jut. De senki sem intett a kisujjával.” Kell-e még itt kommentár?

Ezzel eljutottam az agresszió kérdéséhez. Mert világos, hogy az ilyen csalódott emberben elkeseredés, sőt agresszió hatalmasodik el. De ha már hozzájárulunk ennek létrejöttéhez, mit teszünk annak érdekében, hogy az illetőnek legyen lehetősége valami megengedhető formában ismét leadni ezt a töltetet? A pszichoterapeutának — különösen ha öngyilkosjelöltekkel foglalkozik — hivatásánál fogva készen kell állnia, hogy tűrje a beteg agresszióját, lehetővé tegye levezetését (ez az öngyilkosság modern gyógymódjának lényeges alkotórésze). Az öngyilkosság ellen küzdve mindig nagyon megnyugtat, ha valaki képes volt így levezetni az agresszióját; akkor, legalább egy bizonyos időre, túl van a legnehezebbjén. Nem olyasmit csinál-e itt a pszichoterapeuta, amire minden embernek mint embertársnak készen kellene állnia? Nem a felebaráti szeretet elsődleges tette-e ez, egyáltalán nem valami különleges dolog? A pszichoterápia keretében ez persze meghatározott eljárásmóddá, az emberek közti közlekedés alkotórészévé lesz. De ki tagadhatná, hogy az öngyilkosságtól való megóvás nemcsak a szakemberek feladata, hanem minden egyes emberé; kihívás, amivel szemben helyt kell állni?

Ami az öngyilkossági képzeteket illeti, az ilyet kétféleképpen mozdítjuk elő: Először is akkor, ha az öngyilkosságból tabut csinálunk, fogalmával kapcsolatban a tilosnak, a titokzatosnak, a mágikusnak benyomását ébresztjük, és ezzel pontosan a „tiltottnak”, az „elhallgatottnak” azt a légkörét teremtjük meg, amelyben olyan „vonzóvá” válhat. Talán igen felszabadítóan hatna, ha egyszer teljes becsületességgel beszélnénk erről. A másik oldalon viszont: ha beszélünk róla, azzal a felelősségtudattal történik-e, ami ehhez okvetlenül szükséges? Eszünkbe jut-e közben a Biblia mondása: „A nyelv élet és halál ura”? Minden szóban óriási építő vagy romboló erő rejtőzhet: a szakember számtalan példát ismer, amikor egy szóbeli megnyilatkozás (magánembereké, vagy a sajtó, a tömegtájékoztató eszközök stb. képviselőié) útját egyengette, hogy valaki életben maradjon, vagy hogy elpusztítsa magát.

Ezzel valamiképpen ahhoz a kérdéshez érkeztem, hogy mit tesz az öngyilkosság veszélyében forgó emberekért az állam. A „Süddeutsche Zeitung” c. újság nemrégiben azt írta, hogy egy öngyilkossági kísérletet elkövetett ápolónő csak egyszer hallott utána még az államról: Amikor autóvezetői vizsgát akart tenni, vizsgálatra hívták be, fölvetve a kérdést, hogy „egy ilyen személy” alkalmas-e még egyáltalán a vezetésre. Más módon nem vett részt életében az állam. Nos: az állam mi vagyunk, mindannyian, az a mi közösségünk, amelyért felelősség terhel, főleg demokráciában. Ezért az a személyes véleményem: igyekeznünk kellene, hogy több történjék, mint eddig. Az állam lépésről lépésre állást foglalt emellett, hogy különböző betegségek gyógyítását ne hagyja többé csak egyéni kezdeményezésre. Sziklaszilárd meggyőződés, hogy az öngyilkosság betegségeit illetően is van ilyen kötelezettsége. Bruno Kreisky osztrák kancellár 1971-es nyilatkozatában kijelentette, hogy az ausztriai öngyilkossági arányszám súllyesztése kötelessége az államnak. Ennek folytán most megtették az első intézkedéseket, hogy állami intézményt hozzanak létre a válságos helyzetekben történő beavatkozásra. Úgy vélem, ez mérföldkő az öngyilkosság megelőzésének fejlődésében.

Még egyszer visszatérek tételeimre, amely szerint az öngyilkosjelölt lelki beteg: A tétel hátrányaira már rámutattam, és egyben hangsúlyoztam: ez nem tarthat bennünket vissza a tapasztalati igazság hirdetésétől, csak meg kell próbálnunk a hátrányokat az előítéletek eloszlatásával csökkenteni. Azonban azt se hallgassuk el, hogy ez a tétel három nagy előnyt is hozott magával:

- a) Világosan nőtt az orvosok készsége, hogy tevékenyen részt vegyenek az öngyilkosság megelőzésében.
- b) A betegségről szóló megállapítás lehetővé tette annak fölismerését is, hogy az öngyilkosság lehet belső, lelki, nem pedig csupán szociológiai jelenség.
- c) Mindenekelőtt ennek befolyása alatt kerekedett felül végül is a katolikus egyházban az a meggyőződés, hogy senkitől sem tagadja meg az egyházi temetést.

És ezzel hadd térjek rá — hiszen végtére is vallásos szervezetben beszélek — a v a l l á s r a. Alapjában véve a vallásnak sem tudok jobb osztályzatot adni,

mint az államnak. Ami saját katolikus vallásomat illeti: azt hiszem, a keresztényi szeretet nem merülhet ki abban, hogy az öngyilkosokat egyházi temetésben részesítik. A legjobb hozzájárulás az öngyilkosság elleni küzdelemhez a felebaráti szeretet. Az embernek szokása párbeszédet folytatni a halottakkal; például felháborodva mondja: Miért tetted ezt velem? Vagy: Bűnös vagyok, szemrehányásokat teszek magamnak, most már sohasem lehetek boldog az életben. Alfred Adler így fejezte ki ezt: „Az öngyilkost találó csapás másokat sem kímél.” Vagy azzal a gondolattal próbálja vigasztalni magát: Ennek már jó, maga mögött hagyott mindent, legyen neki könnyű a föld. Vagy dicsfényt von a feje köré: úgy halt meg, mint valami hős. Minden ilyen dialógus alapjában véve értelmetlen, mert elkésett. Az élők felé kell idejében odafordulnunk, ez a kötelességünk. A kereszténynek különleges megbízatása van erre, mert minden testvérében, a legkisebbnek mondottban is, Krisztust látja.

Szóllósy Julianna

HALÁL – VAGY TULÁRADÓ ÉLET?

Gyermekek találkozása a halállal

A vallásos nevelésnek talán egyetlen fejezete sem állít annyi nehézség elé, mint Jézus halála és feltámadása. Nem lehet egyszerűen mellőzni, hiszen ez hitünk középpontja, de mint tematika is állandóan fölmerül. Nemcsak az évenként megismétlődő húsvétal kapcsolatban, hanem a mindennap sok gondjában-bajában, az elmúlással és halállal való sokféle találkozás közben is.

Bizonyára megvan a karácsonyi időszaknak is a maga nehézsége. De ott – legalábbis első pillantásra – úgy tűnik, hogy amiről szó van, jobban megfelel a gyermeki léleknek.

Csakhogy igazán az-e a nehézség, hogy szenvedés, gyötrő aggodalom, megkínztatás, halál, feltámadás mind nagyon távol esik a gyermektől, meghaladja látókörét? Nem inkább úgy van-e, hogy mi felnőttek magunk is nehezen boldogulunk az emberi életnek ezekkel az őskérdéseivel? A gyermeknek a halál még nem abszolút tény; ő még csodákkal számol. Szívesen elhiszi nekünk felnőtteknek, ha elbeszéljük, hogy valaki, aki halott volt, újra él. De hogy állunk mi magunk ezen a téren? Azt kérdezzük: „Hogyan magyarázom meg gyerekeimnek a húsvéti eseményt?” Nem azt jelenti-e igazából kérdésünk: „Hogyan magyarázom meg saját magamnak a halált és az örök életet?” – „Igazán így van? Hogy történt ez?” – kérdi a gyerek. Nem a mi kérdéseink is ezek?

Felnőtt és gyermek ugyanabban a csónakban ül itt. Mi felnőttek nem vagyunk biztonságos tudás birtokosai, amelyet fölényesen közölhetnénk a gyermekekkel. Ezért az itt következő válaszkísérllet egyaránt érvényes a nevelő gyakorlati munkájára és a felnőttekre is.